

Luovien alojen kannat yhdistelmävakuutuksen käyttöönottoon hallituskaudella 2023–2027

Orpon hallitus tekee useita sosiaaliturvan uudistuksia, jotka koskettavat myös luovien alojen ammattilaisia, kuten laajemminkin epäsäännöllistä monityötä tekeviä ihmisiä.

Parlamentaarinen **sosiaaliturvakomitea** päätti viime eduskuntakauden lopulla edistää yhtä, yhtenäistä perusturvaetuutta, ja tämä tavoite on myös osa Orpon hallituksen ohjelmaa. Eri etuuksien selkiyttäminen ja yhtenäistäminen on myös kulttuurialan ammattilaisten etu, kunhan uudistukset toteutetaan alan erityispiirteet tunnistaen. Edellytys erityispiirteiden huomioinnista koskee myös yhdistelmävakuutuksen valmistelua. **Samalla on syytä korjata myös muiden etuuksien sekä ansiosidonnaisen turvan kriteeristöä** niin, että taiteen, kulttuurin ja luovien alojen erityispiirteet huomioidaan ja kannustinloukkuja puretaan kunnianhimoisesti.

Orpon hallitusohjelman mukaan hallitus aikoo huomioida nämä erityispiirteet: hallitus valmistelee yhdistelmävakuutusta *”parantaakseen niiden henkilöiden sosiaaliturvaa, jotka toimivat samaan aikaan yrittäjinä ja palkansaajina”*. Hallitus myös *”ratkaisee kulttuurialan ja luovien alojen tekijöiden sosiaali- ja työttömyysturvaan liittyviä ongelmia osana sosiaaliturvauudistusta. Erityistä huomiota kiinnitetään freelancereiden asemaan.”*

Hallitusohjelman tavoitteisiin pääseminen edellyttää taiteen, kulttuurin ja luovien alojen ammattilaisten toimeentulo-ongelmien tunnistamista sekä oikeanlaisten ratkaisujen löytämistä, mikä puolestaan onnistuu parhaiten yhteistyössä alan kanssa. Siksi alan edustajat on pidettävä mukana uudistusten valmistelussa myös jatkossa.

Tämä paperi ottaa kantaa sosiaaliturvan kehittämiseen hallituskaudella 2023–2027. Pidemmän aikavälin tavoitteet on siis rajattu paperin ulkopuolelle.

Yhdistelmävakuutus

Yhteiskunnassamme työskentelee kasvava joukko ihmisiä, jotka työllistyvät sekä palkansaajina että yrittäjinä tarjotusta työstä riippuen ja jotka nykyisellään eivät pysty vakuuttamaan työtänsä työttömyyden varalta kokonaisuutena. Osa tuloista ei ole minkään vakuutuksen piirissä. Tällaiseen tulonmuodostukseen kuuluu ominaispiirteensä muun muassa työmäärän, työn keston, työn ajankohdan ja palkkion suuruuden vaikea ennakointi. Lisäksi apurahalla työskentely ei kartuta työssäoloehto, vaikka monille luovien alojen ammattilaisille apurahat ovat keskeinen osa toimeentuloa.

Nykyinen työttömyysturva perustuu jakoon työttömien, työntekijöiden ja yrittäjien välillä. Työttömyysetuuteen on oikeus kokoaikatyötä hakevalla työttömällä työnhakijalla. Työnhakijalla ei ole oikeutta työttömyysetuuteen siltä ajalta, jona hän työllistyy päätoimisesti yrittäjänä.

Henkilön katsotaan työllistyvän yrittäjänä päätoimisesti, jos toiminnan vaatima työmäärä on niin suuri, että se on esteenä kokoaikatyön vastaanottamiselle. Sivutoimisen ja päätoimisen yrittäjän rajanveto aiheuttaakin nykyisellään tulkintaongelmia etenkin luovilla aloilla. Tämä johtaa siihen, että moni saa vastoin käsitystään päätoimisen yrittäjästatuksen. Tämän jälkeen työttömyysturvan piiriin pääse ainoastaan, jos osoittaa yrittäjätoiminnan loppuneen

tai jos henkilö on ollut vähintään kuusi kuukautta kyseiseen yritystoimintaan tai omaan työhön liittymättömässä kokoaikatyössä. Jotta yhdistelmävakuuttaminen olisi kannattavaa, olisi henkilön, joka työllistyy tarjotusta työstä riippuen joko palkansaajana tai yrittäjänä, voitava luottaa siihen, että työttömyyden hetkellä pääsee työttömyysturvan piiriin.

Yhdistelmävakuutus kohentaisi niiden ihmisten asemaa, jotka

- saavat tuloja sekä palkansaajana että yrittäjänä
- eivät tällä hetkellä täytä palkansaajan tai yrittäjän työssäoloehdot erikseen arvioituna
- täyttäisivät työssäoloehdon, jos kaiken ansiotyön voisi laskea yhteen, teki töitä missä asemassa tahansa – palkansaajana tai yrittäjänä.

Yhdistelmävakuutus ei siis ratkaise niiden ihmisten toimeentulohaasteita, joiden työskentely ei riitä täyttämään työssäoloehdot tai jotka jäävät jostain muusta syystä järjestelmän ulkopuolelle. Vaikka yhdistelmävakuutus on ehdottomasti askel oikeaan suuntaan, se ei missään tapauksessa ratkaise kaikkia taiteen, kulttuurin ja luovien alojen ammattilaisten toimeentuloon liittyviä haasteita. Siksi on tärkeää korjata myös turvaverkon muita aukkoja.

Tarvittavat toimet:

1. **Yhdistelmävakuutukselle on tärkeä taata riittävä rahoitus**, jotta vakuutusmaksut eivät nouse liian korkeiksi epäsäännöllisesti tuloja saaville tai pienituloisille. Tämä edellyttää riittävää kokonaiskertymää vakuutusmaksuista sekä valtion osallistumista järjestelmän kustannuksiin niiltä osin kuin maksut eivät riitä kattamaan vuotuisia etuusmenoja. Tämänhetkiset YEL-maksut ovat liian kalliita isolle osalle luovien alojen yrittäjistä, mikä heikentää kannustimia yrittäjyyteen. Ensi vaiheessa uudistus voidaan kuitenkin toteuttaa kustannusneutraalisti ilman valtion osallistumista.
2. **Työssäoloehdon kertymisessä on syytä voida huomioida kaikki työskentely** - myös se taiteen, kulttuurin ja luovien alojen työ, josta saa tuloja esimerkiksi apurahan kautta. Mallin on syytä olla joustava, jotta se toimii mielekkäästi useista eri tulolähteistä epäsäännöllisesti tulonsa kerryttävälle luovien alojen tekijöille. Samalla on tärkeää huomata, että tämä monityö yleistyy myös muualla työmarkkinoilla kuin luovilla aloilla.
3. **On varmistettava, että yhdistelmävakuutuksen ottaja myös pääsee vakuutuksen turvan piiriin.** Sivutoimisen yrittäjän käsitteen tulkintaa on syytä selventää työttömyysviranomaisien tulkintaohjeissa ja on varmistuttava siitä, että työskennellessään yhtäaikaaisesti sekä palkansaajana ja yrittäjänä, ei samalla menetä oikeuttaan etuuteen. Päätösten on perustuttava mahdollisimman tarkkaan tietoon henkilön todellisesta työllistymisestä.
4. **Aktiivisuudesta ei pidä rangaista ja kannustinloukut tulee poistaa.** Tällä hetkellä luovan alan ammattilaiset luokitellaan herkästi päätoimisiksi yrittäjiksi tavalla, joka estää työttömyysetuuksien saamisen, vaikka henkilö olisi tosiasiallisesti työtön ja vailla tuloja. Pelkkä yrityksen olemassaolo tai satunnaisten toimeksiantojen vastaanottaminen ei saa johtaa työttömyysturvan epäämiseen. Tämä kannustinloukku on syytä poistaa siten, että kaikki työ on kannattavaa ottaa vastaan.

Allekirjoittajat:

Finlands svenska författareförening

Grafia

Kirjailijaliitto

Kuvittajat ry.

LiveFIN

Musiikin edistämissäätiö

Näyttelijäliitto – Skådespelarförbundet ry.

Suomen freelance-journalistit ry

Suomen Jazzliitto

Suomen Journalistiliitto ry

Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry.

Suomen Musiikintekijät

Suomen Muusikkojen Liitto ry

Suomen Säveltäjät

Suomen Taiteilijaseura

Suomen tietokirjailijat

Taide- ja kulttuurialan ammattijärjestö TAKU ry

Tapahtumateollisuus ry

Teosto

Teatteri- ja mediatyöntekijöiden liitto